

Tarih ve Günce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
II/5, (2019 Yaz), ss. 505-508.

Geliş Tarihi: 22 Mayıs 2019

Kabul Tarihi: 31 Temmuz 2019

Kitap Tanıtımı/Book Review

Kemal Arı, *Manoli'nin Gözyaşları (Mücadele ve Şirince)* [Τα δάκρυα του Μανώλη (Η Ανταλλαγή και ο Κιρκιντζές)], Εκδοτικός Οίκος Kitapana, İzmir 2018, σσ. 360.

Πασχάλης Βαλσαμίδης (Paschalis VALSAMİDİS)*

Ο Κεμάλ Αρή είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου της 9ης Σεπτεμβρίου της Σμύρνης. Γεννήθηκε στην Σαμσουντα το 1965. Αποφοίτησε από το Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αγκύρας. Συνέχισε τις μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της 9ης Σεπτεμβρίου της Σμύρνης. Είναι ο πρώτος στην Τουρκία που ασχολήθηκε με την Ανταλλαγή των Πληθυσμών, που υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, το 1923. Επίσης ασχολείται με την τουρκική ναυτιλία και του θαλάσσιου εμπορίου, με τη σύγχρονη ιστορία της Σμύρνης και με την κοινωνική ιστορία της Τουρκίας. Είναι ειδικός σε βιογραφίες και γνωρίζει την οθωμανική παλαιογραφία. Έχει γράψει είκοσι πέντε βιβλία, επιστημονικά άρθρα, έλαβε μέρος με εισηγήσεις σε συνέδρια, έχει δώσει διαλέξεις στην Τουρκία και στο εξωτερικό και είναι γνωστός στο διεθνή επιστημονικό χώρο.

Ο συγγραφέας τελευταία καταπάστηκε με τον Μανώλη Αζιώτη (1894-1980) και με το χωριό Κιρκιντζέ. Πρόκειται για ένα πανέμορφο χωριό του Αϊδινίου της Μικράς Ασίας, με ιδιαίτερη τουριστική σημασία, το οποίο με το

* Επίκουρος Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. (Dr. Öğr. Üyesi Pashalis Valsamidis Trakya Dimokritos Üniversitesi Yunanistan), pvalsamidis@yahoo.gr, ORCID ID: 0000-0001-9091-8322.

πέραςμα του χρόνου από τους κατοίκους έφτασε στο σημείο να λέγεται Çirkince (ασχημούλης). Η ονομασία αυτή δεν άρεσε στα μετέπειτα χρόνια τους κατοίκους. Την περίοδο που ήταν νομάρχης Σμύρνης ο Kazım Dirik (1881-1941) το 1927 μετονομάστηκε σε Şirince (ευχάριστο). Πριν την υποχρεωτική Ανταλλαγή των Πληθυσμών κατοικούνταν από τουρκόφωνους Ρωμιούς. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν Τούρκοι πρόσφυγες από την Ελλάδα. Λειτουργούσαν δύο εκκλησίες του αγίου Ιωάννου, η οποία κτίστηκε το 1805 και στον αυλόγυρό της υπήρχε το αρρεναγωγείο με το νηπιαγωγείο, και του αγίου Δημητρίου, που κτίστηκε το 1849, στην οποία διπλα βρισκόταν το παρθεναγωγείο. Σε αυτό το χωριό γεννήθηκε ο Μανώλης Αξιώτης το 1894, ο οποίος έζησε τη Μικρασιατική καταστροφή, όπως περιγράφει η Διδώ Σωτηρίου στο βιβλίο της «Ματωμένα χόματα» (1962). Ο Μανώλης κατόρθωσε να επιζήσει και να έρθει πρόσφυγας στην Ελλάδα μετά από πολλές περιπέτειες. Εργάστηκε σκληρά για να ζήσει ο ίδιος και η οικογένειά του. Υπέστη διώξεις από τη δικτατορία του Μεταξά. Αγωνίστηκε την περίοδο της Κατοχής εντεταγμένος στο Ε.Α.Μ. και μετά συνελήφθηκε και εξορίστηκε στην Ικαρία. Έγραψε τα βιβλία «Μπερδεμένο κουβάρι» (1965) και «Ενωμένα Βαλκάνια» (1976).

Ο Κεμάλ Αρή το 1984, όταν ήταν φοιτητής, διάβασε το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου «Ματωμένα χόματα», που μεταφράστηκε στην τουρκική γλώσσα (1970) με τίτλο «Benden selam söyle Anadolu'ya» (Πες χαιρετίσματα στη Μικρά Ασία απόμενα) και του άρεσε πολύ. Προβληματίστηκε για τα γεγονότα που διάβασε και αναρωτήθηκε γιατί όλα αυτά συνέβησαν στον τόπο αυτό, ενώ οι άνθρωποι ζούσαν ειρηνικά.

Μετά από πολλά χρόνια επισκέφτηκε τυχαία το Şirince και κάθισε να γευματίσει σε ένα εστιατόριο, το οποίο σήμερα έχει κλείσει. Είδε σε ένα σημείο του τοίχου του εστιατορίου παλαιές φωτογραφίες, οι οποίες κίνησαν το ενδιαφέρον του. Ποιος είναι αυτός στις φωτογραφίες; Ρώτησε τον ιδιοκτήτη. Τον είπε είναι ο Μανώλης Αξιώτης. Ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου της Διδώς Σωτηρίου «Ματωμένα Χόματα»; Απάντησε ναι. Πως βρέθηκαν αυτές οι φωτογραφίες εδώ; Είπε τον φιλοξενήσαμε στο σπίτι μας και αλληλογραφούσαμε μαζί του στις αρχές τις δεκαετίας του 1970. Ο Κεμάλ έμεινε άφωνος. Ενθουσιάστηκε και ξεκίνησε να μελετά τον Μανώλη Αξιώτη. Έγινε τακτικός επισκέπτης του χωριού. Ακόμα μελέτησε το χωριό, την αλληλογραφία της οικογένειας με τον Μανώλη Αξιώτη και έγραψε το ανά χειρας μυθιστόρημα.

Στο μυθιστόρημα κεντρικός πρωταγωνιστής είναι ο Μανώλης Αξιώτης. Μυθιστοριογραφείται η επίσκεψή του στην γενέτειρά του και η φιλοξενία από την οικογένεια που μένει στο πατρικό του σπίτι.

Συνοπτικά έχει ως εξής: τα χρόνια περνούν, ο Μανώλης έχει γεράσει, δεν αντέχει τη νοσταλγία της πατρίδας του. Θέλει πολύ να την επισκεφτεί πριν πεθάνει. Γνωρίζει την τουρκική γλώσσα, ξέρει ότι στην Τουρκία έχει αλλάξει η γραφή. Για να μπορέσει να επικοινωνήσει με τον ιδιοκτήτη της πατρικής του οικίας μαθαίνει το λατινικό αλφάβητο. Το 1970 γράφει ένα γράμμα στον πρόεδρο της κοινότητας του Κιρκιντζέ και τον παρακαλεί να τον φέρει σε επικοινωνία με την οικογένεια που μένει στο πατρικό του σπίτι. Στο σπίτι των γονέων του μένει ο πρόσφυγας από την Δράμα Μεχμέτ Αλή Νταγκλή με τους γιούς του. Ο πρόεδρος της κοινότητας παραδίνει το γράμμα στον μικρό γιο του Ερντέμ Νταγκλή, ο οποίος αρχίζει να αλληλογραφεί με τον Μανώλη Αξιώτη. Η χαρά του Μανώλη είναι απεριγράπτη όταν έλαβε το πρώτο γράμμα. Συνεχίζουν να αλληλογραφούν και αναπτύσσεται μεταξύ τους μία φιλική σχέση. Γράφει ιστορίες από τη ζωή του, ρωτάει για το σπίτι του σε τι κατάσταση βρίσκεται και για το Κιρκιντζέ. Την περίοδο εκείνη οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις λόγω του Κυπριακού είναι σε ένταση και δεν επικρατεί καλό κλίμα. Ο Μανώλης δεν αντέχει τη νοσταλγία της πατρίδας του και μία μέρα του 1973 χωρίς να ενημερώσει τον Ερντέμ έρχεται στο Κιρκιντζέ. Πηγαίνει στο καφενείο της πλατείας και αναζητά τον Ερντέμ. Κάποιος ενημερώνει τον Ερντέμ και έρχεται στο καφενείο. Συναντά έναν άγνωστο συμπαθητικό ηλικιωμένο περίπου 80 ετών. Γνωρίζονται από κοντά, αγκαλιάζονται και τον φιλοξενεί στο σπίτι του. Γίνεται αγαπητός στην οικογένειά του, διηγείται γεγονότα που έζησε στο χωριό που γεννήθηκε και από την ζωή του. Περιηγείται το χωριό με σιωπή, παρατηρεί τις αλλαγές που έγιναν και κάνει σχόλια. Συγκινείται πολύ που μετά από χρόνια βρίσκεται μόνος του στη γενέτειρά του και στο σπίτι του. Μία μέρα ζητάει να τον αφήσουν μόνο κάτω από την καρδιά και κλαίει ασταμάτητα. Μία άλλη μέρα σηκώνεται και με το μπαστούνι του ψάχνει το έδαφος. Τον ρωτούν τι ψάχνει. Λέει την προίκα της αδελφής του Σοφίας που έθαψαν οι δικοί του, όταν έφυγαν, μέσα σε ένα σεντούκι. Υποδεικνύει το σημείο και σκάβουν. Βγάζουν το σεντούκι και το ανοίγουν. Βλέπουν ότι είναι άδειο. Συζητούν μεταξύ τους και υποθέτουν ότι πριν εγκατασταθούν οι πρόσφυγες οι κυνηγοί θα το εντόπισαν και θα πήραν από μέσα την προίκα. Ο Μανώλης γυρνάει και λέει στον Μεχμέτ Αλή Νταγκλή: γείτονα τι είναι αυτά που πάθαμε, χάσαμε τα πάντα, μα τα πάντα... τουλάχιστον από την προίκα της αδελφής μου να έμενε κάτι πολύ μικρό να την θυμάμαι. Ας σημειωθεί ότι η Διδώ Σωτηρίου στο μυθιστόρημα

«Ματωμένα χώματα» κάπως παρόμοια κλείνει: «Αντάρτη του Κιόρ Μεμέτ χαιρέτα μου τη γη που μάς γέννησε, Σελάμ Σοϊλέ... Ας μη μας κρατάει κακία που την ποτίσαμε μ' αίμα. Κάχρ ολσούν σεμπέπ ολανλάρ! Ανάθεμα στους αίτιους!».

Ο Κεμάλ Αρή περιγράφει τα γεγονότα, που είναι αληθινά, εκτός από δύο πρόσωπα, που δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα, με ωραίο και ευχάριστο τρόπο. Δηγείται συγκινητικές στιγμές από την επίσκεψη του Μανώλη Αξιώτη. Εξιστορεί στον Τούρκο αναγνώστη την Ανταλλαγή των Πληθυσμών με τη γλώσσα ενός μυθιστορήματος. Παρουσιάζει το Κιρκιντζέ (Şirince), τους ανθρώπους, τα σπίτια, τους στενούς δρόμους ακόμη και τις ξύλινες γέφυρες. Υπενθυμίζει το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου «Ματωμένα χώματα», στο οποίο είναι κεντρικός ήρωας και πρωταγωνιστής ο Μανώλης Αξιώτης.

Τέλος, ο συνάδελφος Κεμάλ Αρή, ο οποίος ασχολείται ιδιαίτερα με την Ανταλλαγή των Πληθυσμών και τους πρόσφυγες αξίζει πολλά θερμά συγχαρητήρια για το ωραίο και καλογραμμένο με ευχάριστη γλώσσα μυθιστόρημά του. Ακόμα τον ευχαριστούμε που αφιέρωσε από τον πολύτιμο χρόνο του να παρουσιάσει στην Τουρκία το δράμα ενός Ρωμιού Μικρασιάτη. Ευχής έργον και επιθυμία όπως είναι και του ίδιου να μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα.